

Nederlandse Vereniging van
Eurythmisten

Nieuwsbrief

Oktober 2021

Beste collega's,

Voor jullie ligt de nieuwsbrief van dit najaar. Om ons trekt de wereld inwaarts. In ons vormt de gloed van de zomerzon zich tot Michaëlsche kracht.

Na een Portugees Michaëls gedicht, ingebracht door ons nieuwe bestuurslid Antonio, volgt een artikel van Imke Jelle van Dam over het eurythmie-archief dat hij heeft aangelegd, gevolgd door een stukje over Vincent Harry, waarin de nieuwe woonstee van het archief wordt vermeld.

Vervolgens kun je een interview lezen van Irene Pouwelse met Lisa Dunker, een schitterend verhaal over Lisa's werk met Pyrola.

Juliëtte van Lelieveld deelt met ons impressies van haar zomercursus.

Tot slot vinden jullie een vrije vertaling van het Michaëls gedicht waar de nieuwsbrief mee begon.

Dank aan degenen die voor de copy hebben gezorgd!

Namens het bestuur en Collin (onze technische man) veel leesplezier gewenst,

Carin Boonstoppel

Arcanjo Miguel

Escudo do Arcanjo Miguel

Eu pedi ao Pai do Céu

Uma especial proteção

Para estar com Arcanjo Miguel

No dia da provação

É preciso estudar

Para poder conhecer

Pois quem não sabe amar

Não pode conseguir compreender

Esse estudo é muito sério

Quem quiser conhecer vai ter de provar

Sua fé e obediência nesse Sagrado Mistério

Que nem a Ciência foi capaz de provar

Começou em uma Montanha Grandiosa

Os ensinamentos que Deus têm para nos dar

Essa Igreja de Fé Preciosa

Juntando a Sabedoria do Céu e do Mar!

Samuel Ranner

38 jaar oud, geboren als Samuel da Cunha Silveira Cassiano
in Rio de Janeiro, Brasilië. Hij woont nu in Rebeirao Preto

Een spannende zoektocht gedurende vele jaren ...

Over de totstandkoming van het boek 100 jaar euritmie in Nederland

Een vraag van belichter Peter Jackson van het Nederlands Eurythmie Ensemble – begin zomer 1989 – betekende achteraf gezien het startpunt van mijn actieve rol in het organiseren van euritmievoorstellingen in Nederland. Nadat ik me twaalf jaar hiervoor had ingezet, realiseerde ik mij ineens dat ik niets wist over de geschiedenis van deze podiumkunst en dat dat wellicht ook voor het publiek gold. Ik sprak daar destijds over met Gia van den Akker. In mijn naïviteit dacht ik dat met bronnen die beslist in de Academie in Den Haag zouden moeten liggen in zes weken tijd een bescheiden boekwerkje tot stand zou kunnen worden gebracht. Ze vertelde echter dat de informatie her en der verspreid lag, en dat iemand er echt in zou moeten duiken. En zo bleef het idee vier jaar liggen. Toen Femke de Wolf in de zomer van 2005 vroeg of ze stage zou kunnen lopen bij het *Euritmie Impresariaat Nederland* in het kader van haar opleiding Theaterwetenschap aan de Universiteit in Utrecht, kwam direct de gedachte bij mij op haar te vragen hierin het voortouw te nemen. Femke is op zoek gegaan naar waar archieven te vinden waren en heeft een aantal interviews afgenomen. Toen ze klaar was met haar stage overhandigde zij mij een uitgebreid rapport. Vervolgens moest een schrijver worden gezocht. Diverse namen passeerden in de loop van zes jaar de revue en vele gesprekken volgden. Maar na rijp beraad durfde geen van de kandidaten het aan. Uiteindelijk heb ik in het voorjaar van 2012 besloten het boek zelf te schrijven. In de tussentijd was ik vanaf voorjaar 2006 begonnen archiefmateriaal te verzamelen, te beginnen bij Sari en Wiet van Panhuys in Veere. De zoektocht leidde naar diverse archieven in ondermeer Den Haag en Dornach. Ik voelde me als een soort Sherlock Holmes, zo spannend vond ik het speuren. Nadat ik op 11 augustus 2011, na jarenlang vergeefs te hebben gezocht, hoorde van het *Theater Instituut Nederland* in Amsterdam dat diverse foto's van de allereerste euritmiste in Nederland (Peggy Kloppers) getraceerd waren, sloeg mijn hart over. Pas hierdoor kwam de totstandkoming van het boek over 100 jaar euritmie in Nederland in een stroomversnelling ...

Wat mij inhoudelijk het meest getroffen heeft

De vraag luidde een passage in het boek *100 jaar euritmie in Nederland* te noemen, die mij het meest heeft getroffen. Ik dacht eerst aan de woorden van Ina Schuurman in de begroeting bij het Driekoningenspel op 1 januari 1923 direct na de brand van het Goetheanum in Dornach (waar vele Nederlanders bij aanwezig waren). Daarna aan het euritmiewerk in Den Haag gedurende de Tweede Wereldoorlog. Maar ik heb uiteindelijk gekozen voor de tekst die aan de binnenzijde van de achterflap geplaatst is: het verslag van Erna van Deventer over de begintijd van de euritmie ...

‘Wanneer ik wil trachten (...) iets te vertellen over de Eurythmie, zoals wij haar van het begin af hebben mogen beleven, dan zou ik willen beginnen met een beeld te tekenen, dat zeer sterk in mijn herinnering leeft. Het was in 't voorjaar 1913 dat ik naar Düsseldorf ging om daar op wensch van Dr. Steiner Eurythmie te gaan studeren, samen met Lory Smits en Annemarie Donath, voor zoover de Eurythmie toen al gegeven was.

Op een druilerigen middag kwam ik aan in het huis in ‘Haus Meer’ (zoo heette de voorstad van Dusseldorp) en het eerste wat ik binnenkomende hoorde, was een zeer gelijkmatig rythmisch lopen

en het spreken, meer scandeeren, door een zeer rustige, gedragen vrouwenstem. In een kleinere kamer komende zag ik kinderen en enkele volwassenen plechtig schrijden in een cirkel, de een achter den ander aan, allen gekleed in een zacht groen gewaad, samengebonden door een fijn gouden koord. Zoo liepen zij naar het zeer sterk metrisch gesproken gedicht: "Tiefe Stille herrscht im Wasser" van Goethe, het woord begeleidende met strenge, bijna geometrische bewegingen der handen (...) langzaam loopend.

Wat op mij zulk een diepen indruk maakte heb ik mij toen niet gerealiseerd, ik was er te jong voor om dit te kunnen objectiveren, wel voelde ik sterk het harmonische dat van deze oefeningen uitging. Wil ik het nu onder woorden brengen, dan is het dit, dat ik hier voor het eerst iets zag dat mij liet aanvoelen: er bestaat iets dat volwassen menschen en kinderen gezamenlijk kunnen uitdrukken, zonder dat de volwassene te kinderlijk wordt, en zonder dat het kind tot iets gedwongen wordt wat niet beantwoordt aan de behoeften van zijn leeftijd. Wat daar in dezen kleinen kring gedaan werd, in primitieven vorm, was iets dat uit het menschenwezen zelf kwam, dat zien liet hoe de koninklijke mensch zijn goddelijk werktuig, het lichaam leert beheerschen en gebruiken als uitdrukking van het hoogste dat hij heeft: het menschenlijke "Ik". (...) Ik ben toen geruimen tijd in Düsseldorf gebleven en met ons drieën studeerden wij hetgeen Dr. Steiner al gegeven had en daaraan nog toevoegde bij zijn kort daarop volgend bezoek. (...)

Wat was toen de Eurythmie voor ons jonge menschen? Het was iets dat wij met grooten eerbied trachten te benaderen en oefeningen, als bijvoorbeeld het in vormen beleven van Ik, Wij, Hij als verschillende aspecten van het menschenlijke wezen, hadden voor ons iets dat ik het beste met het woord sacraal omschrijven kan, een woord dat R. Steiner toen zelf gebruikte. (...) Wij leerden de klinkers en medeklinkers, waarvan wij wisten dat zij scheppende krachten in ons zijn, wij leerden ze vormen met ons eigen lichaam, met onze handen. (...) Wat in ons hierdoor ontstond was een gevoel van de grootste verantwoordelijkheid tegenover het wijsheidsgoed dat Dr. Steiner ons, die nog halve kinderen waren, toevertrouwd had. En dit gaf de grondstemming van deze eerste jaren in de Eurythmie.

Wanneer wij nu nagaan hoe Dr. Steiner in deze eerste jaren ons de Eurythmie gegeven heeft, wat hij toen als grondbeginselen leerde, dan valt één ding op: namelijk dat hij zoo weinig uitlegde wat hij gaf. Hij zei bijvoorbeeld: "Men voele de vocalen [klinkers] als uitdrukking van iets innerlijks, terwijl consonanten [medeklinkers] iets uitdrukken dat naar buiten werkt." Hierop liet hij dan bijvoorbeeld volgen: "A is afweer, uitgedrukt door handen naar boven omgebogen. E is eerbied, uitgedrukt door iedere aangeduide of uitgevoerde kruising der ledematen." In zulke korte pregnante zinnen gaf Dr. Steiner de klinkers, de medeklinkers, de eerste vormen, eigenlijk alles wat tot den onderbouw der Eurythmie behoort. Zoo werden de dingen ons geleerd en het kwam toen niet in ons op om te vragen: waarom is A zoo en niet anders? Daar wij gewend waren dat datgene wat Dr. Steiner gaf het objectief goede was, had vragen of critiek voor ons geen zin. Maar toen begonnen wij met deze gegevens te werken, te oefenen, veel en intensief te oefenen, en nu gebeurde het merkwaardige dat onder het intensieve werken wij, al oefenende, begrepen wat wij eerst op gezag hadden aangenomen. En dit principe – niet te verklaren, maar eenvoudig de oefeningen aan te geven, en de leerenden den weg en de verklaring zelf te laten vinden – heeft Dr. Steiner tot in de laatste jaren toe gehandhaafd. (...)'

Imke Jelle archief in Rotterdam

De redactie wil Imke Jelle hierbij enorm bedanken voor het werk dat hij voor de euritmie heeft verzet. Tevens willen we vermelden dat het door hem aangelegde archief een nieuw thuis gevonden heeft in de Vrijeschool van Rotterdam, waar Vincent Harry het onder zijn hoede heeft genomen.

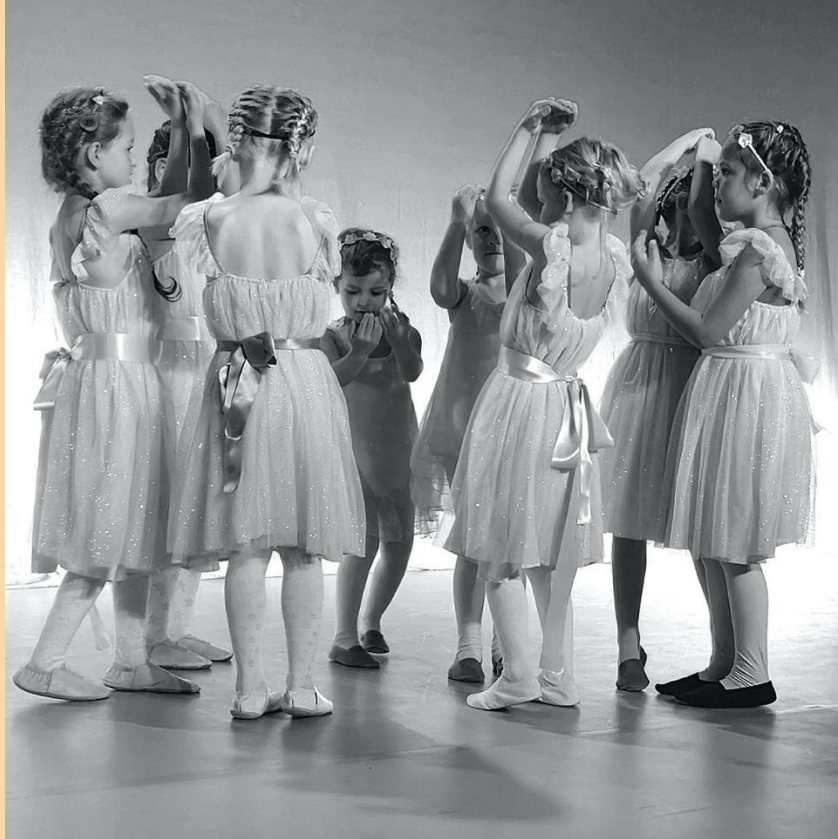
Vincent zelf werd kort geleden verrast door zijn vele collega's met een door hen ingestudeerde Michaëlspeuk die ze lieten deze op hun Pedagogische vergadering zien. Krachtig en vol vuur, sprak Marieke Cooman dit keer de Duitse tekst (zijn favoriet):

Michäli - Stimmung.
26. Natur, dein mitterlifes ~~Wille~~ Sein
Ich trage es in meinem Willenswesen
Und meines Willens Feuerkraft
Sie stählet meine Geisteskräfte
Dass sie gebären Selbstgefühl,
Zu tragen mit in mir.

Seelenkalender, Spruch 26
Rudolf Steiners

Om zo te vieren dat hij ruim 25 jaar geleden op het Rudolf Steiner College, toen nog alleen begonnen is en daar onafgebroken aan/voor de euritmie heeft gewerkt.

Tekst: Irene Pouwse Interview met Lisa Dunker
voor de nieuwsbrief van de NVET september 2021
Fotos: @euritmiepraktijk.nl

I: Met mijn kleindochter bezocht ik op 10 Juli 2021 in het Vredehuis de voorstelling van Sneeuwwitje en de zeven dwergen. We zaten 1 ½ uur lang op het puntje van onze stoel te kijken naar kinderen. Prachtige en mooie beelden, levendige kleuren en wat bewogen ze knap en aanstekelijk!

Je doet dit al jaren en de kindereuritmieschool heet Pyrola. Een naam die me direct aanspreekt, het roept als eerste een beeld op van een vriendelijk, bedrijvig dwergenvrouwtje in mij op. Of zou het heel iets anders betekenen?

Ik ben het op gaan zoeken en tot mijn verbazing bleek het een plantje!

Groenblijvend met slanke stengel en veel kleine bloemetjes eraan, roze of lila van kleur, zich openend naar de aarde. Beschermd en zeldzaam, thuis in de duinen. Kan het nog toepasselijker? Kun je iets vertellen van het moment waarop deze naam bij jou binnenkwam?

L: Echte namen kan je niet bedenken, ze dienen zich aan en je kan voelen of het klopt. Zo ging het mij ook met de naam Pyrola. Ik was al een tijdje op vrijdagmiddag bezig met een groep kinderen in Rotterdam.

Op een gegeven moment gingen we voorstellingen geven op scholen, in theaters en dagverblijven voor gehandicapten enz., we werden op veel plekken gevraagd.

Zodoende was een naam heel praktisch en vooral herkenbaar, maar dat was de uiterlijke kant. Tijdens de lessen met de kinderen kwam de naam in mij op, ik wist niet wat het betekende, maar het klonk heel vertrouwd. Met ieder initiatief verbindt zich een wezen, dat kon ik heel duidelijk waarnemen. De naam kwam door een venster mijn hart binnen en daar is die gaan leven. Eerst veel later ben ik gaan opzoeken wat het betekent en eerlijk, ik was heel verbaasd hoe toepasselijk het was. Ja, alle eigenschappen van de plant vond ik terug in de intenties die ik in mij heb voor het werk met de kinderen. En ja, net als de plant is een euritmieschool voor kinderen inderdaad heel zeldzaam en bij mijn weten is Pyrola de enige op de wereld. Een prachtige overeenkomst is ook dat de plant in symbiose met de omgeving leeft. Symbiose komt uit het Grieks en betekent: samen- levend. Dat kan je natuurlijk op heel veel lagen terugvinden. Kijk bijvoorbeeld naar de euritmie en kinderen dat is een prachtige symbiose. Mijn ervaring is dat het wezen euritmie onvoorwaardelijk van de mens en in het speciaal van kinderen houdt. Die twee samen geven zoveel blijheid, zoveel licht en beweeglijkheid, fantasie en schoonheid. Je kijkt recht in het atelier van de scheppingskrachten, echt engelenwerk. Rudolf Steiner spreekt over deze liefde tussen de euritmie en kinderen heel duidelijk: "Als je met kinderen vanaf drie jaar euritmie doet, dan sterkt het hun Ik-krachten die noch school, noch pedagogiek, familie of karma geven kan." Voor mij is dit geen pedagogisch-menskundige verklaring maar een bewijs van intense liefde.

Een andere symbiose die Pyrola aangaat, is met de ouders van de kinderen die komen. Zij leren hun kinderen weer nieuw te zien in hun uniekheid. Zoals de vos tegen de kleine prins zegt: 'Alleen met het hart kun je goed zien'. Dat zie ik keer op keer gebeuren tussen ouder en kind: dat het hart zichzelf weer herinnert. We leven in een maatschappelijk systeem, en met name een schoolsysteem, waar weinig plek is voor het individu. Er wordt gewerkt vanuit hoe een individu moet zijn, hoe het zich te gedragen heeft, wat het moet kunnen, aan welke regels het zich moet houden. Angst is de drijfveer waarvan uit gehandeld wordt. Dit is de snelste manier om je innerlijke wezen kwijt te raken. Veel ouders kijken op zo'n manier naar hun kinderen; ze hebben het niet anders geleerd en het wordt hen van buitenaf opgelegd. Het is dan ook prachtig om dit 'samen - levend' mee te maken met ouder en kind. Ouders die de uniekheid en kracht van hun kinderen weer waarnemen als hun kinderen euritmie doen en diep geraakt zijn. Dat gaat verder dan de Pyrola lessen en geeft een heel sterke vertrouwensband.

Samen -levend betekent voor mij ook dat je een verantwoording aangaat. Ook weet je niet hoe de biografie van een kind verder gaat, je blijft toch altijd verbonden. Je hebt immers samen euritmie gedaan. Een aantal jaren geleden meldde zich een jonge vrouw bij mij in de praktijk. Ze kwam uit Rotterdam en had op Pyrola gezeten. Ze was politieagente geworden in een speciaal Corps en had twee kinderen gekregen. Ze vertelde in tranen wat Pyrola en de euritmie haar gegeven had en dat het de mooiste en meest lichtvolle herinnering aan haar lagerschooltijd was. Haar vader was alcoholist en er was altijd ruzie thuis. Ze vertelde ook dat niet alleen toen maar ook later de herinneringen aan Pyrola en de euritmie haar door de moeilijkste momenten in haar leven hadden geholpen. Ze had hier ervaren wat het is om thuis te zijn.

Onlangs vertelde een moeder haar dochter dat ze als gezin gingen verhuizen. De dochter was helemaal overstuur, moest vreselijk huilen, wilde niet meer eten en kon niet meer slapen. De moeder probeerde haar te troosten en zei dat ze op het land gingen wonen, daar waar ze al een paar keer op vakantie waren en het meisje het zo leuk vond om met blote voeten door het gras te lopen helemaal in de natuur en dat ze gezegd had dat ze hier graag wilde wonen. De dochter zei, ja maar dat was voordat ik op Pyrola zat en precies dit gevoel heb ik als ik euritmie doe en Pyrola is mijn thuis.

Mijn intentie is het om met de euritmieschool Pyrola een vrije ruimte te scheppen waar kinderen thuis kunnen komen in alle gebieden van hun wezen. En ja, het zou gek zijn als dit niet een thema in mijn eigen leven is. Eigenlijk kan je alleen maar iets waarachtig geven als je het zelf ervaren hebt, toch?

I: Je doet dit al heel wat jaren; waaruit haal je inspiratie?

L: Inspiratie betekent letterlijk 'inademing'. In wat voor een tijd en omgeving wordt een mens geboren? Mijn ouders zijn in 1913 en 1924 geboren. Een belangrijke periode voor de eurythmie en haar geboorte hier op aarde. Ze hebben de tweede wereldoorlog meegemaakt. Mijn vader heeft in Frans krijgsgevangenschap gezeten en mijn moeder heeft het Russische krijgsgevangenenkamp Tabor overleefd doordat voor haar een 'Totenschein' werd uitgeschreven. Zo kwam ze op een vrachtwagen tussen de lijken naar buiten.

Wat zij mij onder andere hebben meegegeven: 1. De kracht die in mij is, is boven mijn persoonlijke zijn. 2. Liefde is niet alleen wat je voelt, maar wat je doet. 3. Celebreer wat je kan geven aan de wereld. Het heeft mij voorbereid op het pionierswerk dat wij eurythmisten dagelijks doen; het zijn helpers voor het dagelijkse lichtwerk.

Toen ik met 18 jaar mijn eurythmiestudie begon was het voor mij één en al thuiskomen, de eurythmie was zo vertrouwd en tegelijkertijd was ik zo verbaasd en oneindig dankbaar om haar hier op aarde te vinden; echt een hemels geschenk. Dat is nooit verdwenen. In tegendeel, het is een dagelijks 'vieren'. Hoe kan het anders, daar Rudolf Steiner tegen een eurythmiste die om een extra meditatie voor de eurythmie vroeg zei: 'Maar U hebt toch de eurythmie? Of hebt u haar niet?'

Het is volgens mij heel belangrijk dat je als eurythmist een antwoord hebt voor jezelf op deze vraag. Of je het wil of niet je staat midden in het Hogeschool-werk, dus het vraagt om een bewuste keuze. En ja, het is levenslang en het is een krachtige, liefdevolle bron die het werk iedere keer verassend inspireert. En dan zijn er natuurlijk duizenden helpers, denk aan de kinderengelen, in ieder geval noem

ik het zo. Ze lachen graag en verspreiden en enorm lichtglans. Ze vinden het erg leuk om te inspireren en hebben er grote vreugde aan. Ze zijn enorm behendig in het letterlijk gladstrijken van de ziele jurk van een kind en helpen graag als het gaat om het juiste handelen in het moment. Ik denk dat iedereen daar zijn eigen ervaringen heeft. We zijn nooit alleen in ons werk. Soms zijn er naast de beschermengelen ook veel wijzere, zeg maar stillere engelen, de beroepen-engelen. Ze verspreiden een heel mooie geconcentreerde verheven stemming maar zijn veel onopvallender. Ze houden van de stilte in je hart om zich uit te spreken, juist in deze tijd is het een enorme verantwoording om met hen samen te werken.

Het mooie aan de euritmische scholing is dat je leert met je instrument te lezen. Ik heb er op dit moment geen beter woord voor. Mensen, dingen, eigenlijk alles wat is, kun je lezen. Je hoeft hiervoor geen Steinway te hebben, maar wel een goed geschoold instrument. De genade wil immers bij haar komsten een goed voorbereide techniek vinden.

I: Je doet nog heel veel meer behalve op woensdag de kindercursussen. Je mooi verzorgde website geeft daar al een goede indruk van. Kun je er ook nog iets over vertellen?

L: Ik zie het eigenlijk niet als werk wat ik doe, het is een 'art of living'. Als zelfstandige is het een uitdaging om met de euritmie je levensonderhoud te verdienen, maar het geeft de vrijheid om te doen waar je hart voor gaat. Als ik de passie en vreugde zie bij al die mensen waarmee ik wekelijks werk, of het nu kunstzinnig, therapeutisch of in de cursussen is, dan ben ik heel blij. Met de euritmie heb je zoveel goud in handen en het werkt keer op keer, het heelt, herinnert en verbindt mensen met wie ze werkelijk zijn en waarvoor ze zijn gekomen. En gelukkig heb ik twee kinderen gekregen, die mij geholpen hebben niet alleen aan mijn professie te werken, ook al doen beiden nu een kunstzinnige opleiding.

I: Hartelijk dank Lisa voor het interview. De kinderen van de euritmieschool Pyrola zullen tijdens het 3.Mimage Festival in het Vreedehuis, op zondag 24 oktober 2021 om 11h een familievoorstelling geven.

Zomerweek 2021 Kraaybeek Driebergen

Tekst: Juliette van Lelieveld

Foto: Renate Gouda

Deze zonnige foto's, gemaakt door Renate Gouda, kloppen niet helemaal met het weer wat we de hele week hadden tijdens de Zomerweek 2021 op de Kraaybeek te Driebergen. Het was fris en regenachtig, maar de ruim 20 deelnemers hadden zich er goed op gekleed, dus konden we buiten en onder de overkapping toch samen eurutmie doen. Wat een feest met zo'n grote groep!

Elke ochtend het Halleluiah in de prachtige bloementuin en iedere dag een andere kunstworkshop naast de woord- en tooneurutmie. Door de week heen ontstond er een dialoog met de tuin en alles wat daarin en om werkt. Een schenken en ontvangen. Maar ook binnen de groep groeide een mooie diverse eenheid. Prachtig hoe ieder op eigen wijze in de eurutmie verscheen en de onderlinge verbondenheid steeds meer zichtbaar werd. Deze rijke groep mensen (van weinig ervaring tot aankomend eurutmiestudent, ervaren eurutmie student en ervaren amateurs) deelden hun creaties in de open les op de laatste dag in de zon. Veel vrienden en familie konden trots genieten van een veelzijdig eurutmieprogramma.

Dankbaar,

Juliette

www.eurutmie-atelier.nl

Schild van Michaël

Gedicht: Samuel Ranner

Vertaling: Carin Brinton-Boonstoppel

Schild van Michaël

Ik vroeg de Vader in de hemel
speciale bescherming,
om de Aartsengel Michaël aan mijn zijde,
op de dag van de beproeving.

Het is nodig te studeren
om het te kunnen begrijpen.
Want wie niet weet hoe lief te hebben,
kan het niet begrijpen.

Deze studie is ernstig.
Wie het wil kennen, zal het moeten proberen.
Geloof en gehoorzaam in dit Heilige Mysterie,
dat zelfs de wetenschap niet kon bewijzen.

Op een Hoge Berg begonnen
de leringen die God ons geeft;
deze kerk van kostbaar geloof, opdat wij
deelnemen aan de wijsheid van hemel en zee!

